

Zbiranje orožja – začetek boja za svobodo

Zadnje leto pred napadom sil osi na Jugoslavijo, — ko je bilo vse bolj vidno, da je napad neizbežen — je začel centralni komitee KPS prek svojih osnovnih organizacij in prek vojaške komisije, ki je bila ustanovljena leta 1940, pripravljati akcijo za zbiranje orožja.

Zato so začeli komunisti ob razpadu jugoslovanske vojske takoj skrivati orožje v vojaških enotah, kamor so bili mobilizirani ali kamor so šli kot prostovoljci. Ervin Dolgan-Janez pripoveduje, da je še z nekaterimi komunisti in skojevci iz enote »Soški odred« na povratku proti Ljubljani že zbiral orožje, ki so ga vojaki odmetavali ob železniški progi. Podobno se spominjajo tudi drugi komunisti. V sami Ljubljani so komunisti takoj po razpadu jugoslovanske vojske vdrali v vojaške magazine in večja odlagališča in odnašali orožje. Dr. Marijan Dermastia je skupaj z drugimi komunisti iz nameštenske organizacije »BOTIC« dvignil orožje v velikem zbirališču jugoslovanske vojske v »Mladiki« in ga odpeljal iz Ljubljane tisti dan, ko so Italijani zasedli mesto. Martin Kokalj iz železničarske zadruge ob Gorenjski progi je skupaj z železničarji komunisti odnašal velike količine orožja iz železniških vagonov, kjer so ga puščali vojaki, ki so se bračali s fronte, da jih okupator ne bi zajel kot vojne ujetnike.

Seja centralnega komiteja KPS v Trebnjem je naložila komunistom dolžnost, da kar najbolj na široko razpredejo zbiranje, skrivanje in očiščenje orožja, ne samo za to, da okupator ne bi mogel popolnoma razorožiti slovenskega naroda in ga s tem zaslužiti, ampak že tudi za nadaljevanje boja. Komunisti so odslej pritegnili k zbiranju orožja še simpatizerji in druge znanee, prek vseh teh pa je šla akcija med mnoge zavedne ljudi. Zato ni čudno, da vsi osebni spomini na tiste dni govore o zbiranju orožja kot prvi akciji v boju z okupatorjem. Morda lahko celo rečemo, da je bil to prvi plebiscit proti okupatorju in za nadaljevanja boja, ki je proti volji ljudstva takoj neslavno končal.

Nekaj dni po zasedbi Ljubljane, 12. in 13. aprila 1941, je Natlačenov »Narodni svet« po časnikih in z razglasi pozival ljudi, naj oddajo orožje oziroma naj javijo njegova skrivališča. Isti dan je izdal italijanski komandant Ljubljane divizijski general Federico Romero razglas o zasedbi mesta Ljubljane ter hkrati ukazal oddati orožje. Do konca aprila se je zvrstilo še več okupatorjevih ukazov za oddajo orožja.

Vsi ti ukazi Italijanom niso prinesli skoraj nobenega uspeha, pač pa so pospešili akcijo za zbiranje orožja, ki jo je razglasil CK KPS. Ljudje so namreč stali pred izbiro ali oddati orožje okupatorju ali ga izročiti tovarišem, ki so ga zbiral v imenu Partije. Marsikdo, ki sicer ni bil simpatizer Partije, ji je dal svoje orožje, da ne bi prišlo okupatorju v roke. Drugi, ki še niso imeli nobene zveze, so orožje začasno zakopali ali kako drugače skрили in ga oddali pozneje, ali pa odnesli s seboj v partizane. Bilo je celo nekaj primerov, da je kdo dobro zavarovano orožje privezal na vrhu kočate

smreke, da bi jo skril pred okupatorjem.

Akcija za zbiranje orožja je imela ogromen uspeh. Ne samo, da se je zbralo orožje, ki ga je jugoslovanska vojska množično odmetavala, na vidnih mestih. Mnogo orožja so mladi komunisti in skojevci izvlekli iz Ljubljane, največ pa iz Save blizu črnuškega mostu, kamor so ga odvrgli razhajkani vojaki.

Že takrat so v vsaki tovarni in ustanovi postavili posebnega orožarja, ki je sprejemal in skrival orožje. Ponekod so orožje zakopavali, drugod so naredili zanj posebno skrivališča med premogom ali med raznimi tovarniškimi potrebščinami, nekateri zbiralci orožja pa so ga sprosti spravljali v ljubljansko okolico.

Med najbolj znanimi zbiralci in prenašalci orožja je bil predvojni komunist Pavle Zibelnik-Pajo. Pripovedoval je, kako jim je njihov partijski sekretar Jože Sluga na prvem sestanku po okupaciji rekel, da je zbiranje orožja prva in najvažnejša naloga vsakega komuniste.

Mogoče nismo nikdar tako močno občutili, kaj pomeni beseda »orožje«, kot takrat, ko se je pred naš narod postavilo vprašanje: Ali zberemo in ohranimo orožje jugoslovanske vojske, da bomo v danem trenutku lahko udarili po okupatorju, ali pa pustimo, da nas bo okupator streljal z našim lastnim orožjem.

Že prej smo govorili, da ne smemo dovoliti, da nas sovražnik razoroži, zdaj pa je stala ta naloga živo pred nami.

Prvo puško z municijo mi je dal Milan Majcen, ki je bil tedaj upravnik gostilne »Keršič«. Zavil sem jo v vrečo in jo hitro odnesel domov v Zapuže.

Takoj po razpadu je bilo v naši gmajni polno majhnih skrivališč, kamor so orožje in municijo skрили okoliški kmetje ali vojaki. Vsepovsod smo stikali za tem orožjem in mnogo smo ga odkrili. Nekoč smo dvignili nekaj orožja, ne da bi se spraševali, čigavo je. Kmalu pa smo slučajno spoznali

Prvi partizani, zbrani pred poslopjem MLO

lastnika, ko nam je neki znanec potožil, da so mu ukradli orožje, ki ga je bil skril v gmajni.

V takratni Avtomontaži v Kamniški ulici je delal z menoj Ciril Keršič, ki je bil pozneje komisar 2. bataljona Dolomitskega odreda. Nekega dne mi je rekel: V gnojnični jami pred hišo imam skrita dva zaboja municije. Dobro bi bilo, da bi ju čimprej odnesli iz mesta! Peter Lakner iz Dravlj, Maks in Janez Učakar in jaz smo šli po zaboje. Nalašč smo si za prenos izbrali noč, ko je strahovito bliskalo in deževalo, ker smo si mislili, da takrat Italijani ne bodo hodili po ulicah. Ciril, ki je stanoval v Janševi ulici, je potegnil zaboje iz gnojnične jame, mi pa smo municijo porazdelili na štiri nahrbtnike in se odpravili proti domu. Do kože premočeni smo prišli v Dravlj, kjer smo odložili težko breme. Zaradi konspiracije sem potem municijo sam, odnesel v bližnji gozd, ki ga ljudje imenujejo Španove jelše. Sredi Španovih jelš je stal mogočen hrast — nam je bil takrat nekakšen »orientacijski stolp« — pod njim med visokim trnjem pa je bilo naše skladišče. Pozneje sem to skladišče zaupal še Stefanu Šloserju in Ivanu Matohu, ki sta od nekoč dobila dva mitraljeza »zbrojevki«.

Za zbiranje orožja smo komunisti in simpatizerji kmalu pridobili tudi druge zavedne ljudi. Ti so se dobro zavedali, kaj pomeni v takšnih okoliščinah dobro ohranjeno orožje, zavedali pa so se tudi, da je pri taki stvari potrebna molčečnost. Zato so malo govorili, a mnogo delali.

Štefan, Ivan in jaz smo noč za nočjo dežurali, saj se je naše skrivališče skoraj sleherno noč bogatilo. Iz vseh okoliških vasi smo dobivali orožje in municijo, iz Dravlj, Zapuž, Kamne gorice, Glinc, Podutika, Kosez in drugod.

Ker smo računali s tem, da bo orožje dalje časa zakopano, smo ga zelo dobro zavarovali. Predvsem smo vsak kos skrbno namazali z vazelinom, da bi preprečili rjavenje. Velik del tega orožja smo hermetično zaprli v avtomobilske zračnice, ki jih je nosil Maks Učakar od vseh mogočih strani. Zračnice smo rerezali, vanjo napolnili revolverje ali municijo in potem zavarili. Tako zaprto zračnico bi lahko vrgli celo v vodo, pa bi ostalo orožje kot novo. V vsako zračnico je šlo mnogo revolverjev, predvsem pa municije. Zračnice smo potem zakopavali na raznih mestih v Španovih jelšah. Ko smo pozneje orožje dvignili, ker smo ga predali partizanom, so nastale povsod tam, kjer so bile prej zračnice, v zemlji vdrtine, ki so še danes vidne. Ker smo se bali, da bi Italijani ali kdo drugi našel orožje, smo ga zakopavali na več mestih, da ne bi šlo vse hkrati v izgubo. Naše glavno skladišče, ki je bilo najbolj zakrito, pa je še vedno ostalo pod hrastom.

Včasih smo v svoji vnemi, da bi zbrali čimveč orožja, doživeli tudi kakšno veselo potegavščino. Nekdo mi je nekoč mimogrede omenil, da ima nekeje v gozdu zakopan poln zaboj bomb. Zaklel sem se, da moram bombe dobiti, saj do slej bomb še nisem imel v skladišču. Stalno sem silil lastnika bomb, naj mi jih izroči

in ker je vedno odlašal, sem mu nekoč zagrozil: »Če ne boš dal zlepa, boš pa zgrdel!« Končno se je le odločil in šla sva skozi gozd nad njegovo hišo, on s krampom, jaz pa z železno palico. Iskala sva več ur, toda ničesar nisva našla. Nazadnje se mi je le posvetilo, da me je »potegnil«.

Tudi Smodinov Pavle s Trate pri Ljubljani mi je nekoč zaupal, da ima na njivi pred hišo zakopano orožje. Neke temne noči sem ga čakal, ko je brskal in kopal po njivi in razorih za obljubljenim orožjem. Ni ga našel in bil sem že napoln prepričan, da se je tudi on norčeval iz moje vneme. Naslednje leto, ko je njivo preoral, pa je prišlo orožje na dan in Pavle ga je izročil v prave roke.

Babnikovi fantje iz Dravlj so imeli doma pod skednjem skritih kar deset pušk in mnogo municije. Pozneje so vse to zakopali v gozdu nad Podutikom. Tudi jaz sem imel blizu doma precej veliko leseno skladišče, v katerem je bilo prostora za kakih deset pušk in nekaj municije. Vanj sem navadno začasno odložil orožje, ki mi ga je kdo prinesel na dom. Ko so začeli Italijani po hišah iskati orožje, sem vse odnesel v skladišče v Španovih jelšah. Skladišča doma potem nisem več uporabljal, ampak sem vsako stvar kar sprosti zakopal v gmajni.

Skrivališče v Španovih jelšah je ostalo skrito vso zimo 1941-42, vse dotlej, dokler ga ni naša »patrulja za Gorenjsko« prenesla v bližino Toškega čela za dolomitske in gorenjske borce. MARICA ČEPE

Navdušenje prebivalstva v Ljubljani ob osvoboditvi